

**ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ
ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1. Хууль зүйн үндэслэл

Үндэсний их баяр наадам нь *"Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баяр"* билээ¹. Монголчуудын үндэсний бахархлыг бадрааж, нүүдлийн соёл иргэншлийг дэлхий дахинаа сурталчилдаг Үндэсний их баяр наадам бол монгол түмний үндэсний ижилсэл-ондоошлын ухамсарт гүн нөлөөтэй чухал үнэт зүйл, арга хэмжээ юм. Тиймээс Монгол Улсын түүхийн бүхий л цаг хугацаанд монголчуудын үндэсний ухамсрыг сэргээх үйл хэрэгт онцгой үүрэг гүйцэтгэсэн байдаг. Үндэсний их баяр наадмыг улс орон даяар тэмдэглэн өнгөрүүлэхтэй холбогдсон харилцааг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулиар тусгайлан зохицуулж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван хоёрдугаар зүйлийн 4-т, *"Монголын нэгдсэн тулгар төрийн уламжлалт Их цагаан туг нь Монгол Улсын төрийн хүндэтгэлийн бэлгэдэл мөн"* гэж заасан бөгөөд Үндэсний их баяр наадмын нээлтээр Төрийн тугийг улсын баяр наадмын талбайд хүндэтгэн залж баяр наадмыг эхлүүлдэг. Тиймээс наадам бол Монгол Улсын төрийн хүндэтгэлийн ёслол юм. Мөн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 1-т, *"Монгол Улсын Ерөнхийлөгч нь төрийн тэргүүн, Монголын ард түмний эв нэгдлийг илэрхийлэгч мөн"* гэж заасанчлан Үндэсний их баяр наадмыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч нээж үг хэлдэг. Баяр наадмын нээлт, хаалтын үйл ажиллагааг Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд заасны дагуу зохицуулж, Монголын ард түмний төрт ёс, түүхэн уламжлалыг хадгалж ирсэн.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.10-т, *"Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ"* гэж заасан нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхэнд ач холбогдол бүхий тэмдэглэлт ойн баярыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх нь зүйтэй гэсэн санааг агуулжээ. Хэдий уг хуульд зөвхөн хоёр түүхэн ойн баярыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх тухай заасан боловч үе үеийн Ерөнхийлөгч нарын нээлт, хаалтын үг болон баяр наадмын тухай албаны мэдээлэлд Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баярын ойн талаар олонтоо дурдаж, цохон тэмдэглэсэн байдаг. Тиймээс

¹ Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1 дэх заалт

Монгол Улсын түүхэнд чухал ач холбогдол бүхий Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, Ардын хувьсгалын ой, улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх талаар Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд тусгах шаардлагатай гэж үзэж байна.

1.2. Практик шаардлага

Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн асар өргөн агуулгатай билээ. Монгол Улсын тусгаар тогтнол, төрт ёсны түүх зөвхөн Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон Ардын хувьсгалын ойгоор хязгаарлагдахгүй бөгөөд монголчуудын үндэсний ухамсарт гүнзгий нөлөөлөл үзүүлсэн тодорхой түүхэн үйл явдлуудыг Үндэсний их баяр наадмын хүрээнд тэмдэглэх нь зүйтэй юм.

Тулгар төр байгуулагдсан ой, Их Монгол Улс байгуулагдсан ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардын хувьсгал, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх асуудлыг хуульчилснаар Үндэсний их баяр наадам Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхэн уламжлалыг бүрэн илэрхийлэх боломж бүрдэнэ.

Хуульд тусгайлан заагаагүй боловч дээрх түүхэн ач холбогдол бүхий ойн баяруудыг улсын баяр наадмыг тэмдэглэх үеийн албаны мэдээлэлд дурдаж ирсэн практик бий. Тухайлбал, 2019 онд Үндэсний их баяр наадмыг тэмдэглэхэд албан ёсны эх сурвалжид Тулгар төрийн 2228, Их Монгол Улс байгуулагдсаны 813, Үндэсний эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо сэргээн мандуулсны 108, Ардын хувьсгалын 98, Ардчилсан хувьсгалын 30 жилийн ойн баярын талаар цохон тэмдэглэж байжээ. Харин 2024 онд Тулгар төр байгуулагдсаны түүхт 2233, Их Монгол Улс байгуулагдсаны 818, Үндэсний эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо сэргээн мандуулсны 113, Ардын хувьсгалын 103 жилийн ойн баярын талаар онцолж байв.

2003 ба 2022 онд батлагдсан Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн зохих заалтыг харьцуулбал:

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль /2003/	Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль /2022/
2.5.Их Монгол Улс байгуулагдсаны тэгш ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ой болон нийслэлийн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ.	5.10.Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ.

2003 оны хуучин хууль болон одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа 2022 оны хуульд Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ойг тэмдэглэх талаар тусгайлан заагаагүй боловч үе үеийн Монгол Улсын Ерөнхийлөгч нар Үндэсний их баяр наадмыг нээж үг хэлэхдээ Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо сэргээн мандуулсны ойн талаар дурдаж байсан байна. Ардчилсан хувьсгалын талаар мөн хуульд заагаагүй ч, 2019 онд Монгол Улсын Ерөнхийлөгч дурдаж байсан бол 2024 онд дурдахгүй өнгөрч байжээ. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч нь төрийн тэргүүн, Монголын ард түмний эв нэгдлийг илэрхийлэгчийн хувьд Үндэсний их баяр наадмыг нээж үг хэлэхдээ Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхийн онцлох үйл явдлын ойн баярыг хамтатган тэмдэглэх талаар бүрэн хэлж байх нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцнэ.

Тиймээс Монгол Улсын төрт ёсны түүхэнд чухал ач холбогдол бүхий дээрх ойн баяруудыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх талаар Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд тусгаснаар Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхэн уламжлалыг бүрэн илэрхийлж, үндэсний нэгдмэл үнэт зүйлийг төлөвшүүлэх боломж бүрдэнэ.

Хоёр. Хуулийн төслөөр зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэхээс гадна Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг мөн хамтатган тэмдэглэх тухай заалтыг тусгасан бөгөөд энэхүү өөрчлөлт нь Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5.10 дахь хэсгийг хамарна.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засгийн үр дагавар, тэдгээрийн шийдвэрлэх арга хэмжээний талаар

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндэсний их баяр наадам зөвхөн Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмаар хязгаарлагдахгүйгээр мөн албан ёсоор Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг хамрах эрх зүйн үндэс бүрдэнэ. Энэ нь монголчуудын үндэсний нэгдмэл үнэт зүйлсийг бэхжүүлэх, эв нэгдлийг хангах олон талын ач холбогдолтой.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцсэн эсэх, холбогдох хууль тогтоомжтой уялдсан байдал, хуулийн төслийг дагалдан гарах хууль тогтоомжийн төслийн талаар

Энэхүү хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенц болон бусад хууль тогтоомжид нийцсэн бөгөөд хуулийн төслийг дагаж бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагагүй болно.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн оршил хэсэгт *"Монголын ард түмэн [...] улсынхаа тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг бататган бэхжүүлж, [...] төрт ёс, түүх, соёлынхоо уламжлалыг нандигнан өвлөж, [...] эх орондоо иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхийг эрхэм зорилго болгон"* Монгол Улсын Үндсэн хуулийг даяар олноо зарлан тунхагласан байдаг. Тиймээс Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэддэг баяр болох Үндэсний их баяр наадмыг Тулгар төрийн ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх талаар хуульд заах нь Үндсэн хуульд бүрнээ нийцнэ.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ